

Lüganuse valla terviseprofiil



Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond



Eesti tuleviku heaks

Lüganuse 2014

Hea lugeja

Iga inimese jaoks on oluline tema enda ja lähedaste tervislik seisund. Mida tervemaid ja elujaatavamaid valikuid teeme, seda stabiilsem ja turvalisem on nii meie endi kui ka meist sõltuvate inimeste eksistents. Lüganuse valla uus terviseprofiil seab uued eesmärgid hea ja tervisliku elukeskkonna loomiseks.

Terviseprofiilis on ülevaade meie inimeste tänasest terviseseisundist ja seda mõjutavatest teguritest. Neid teadmisi vajame, et pakkuda teenuseid ja tegevusi, mis kataksid paremini piirkonna vajadusi. Tervelt elatud aastad tõstavad meie kõigi elukvaliteeti.

Asume tootmispiirkonnas, mis avaldab kahtlemata mõju ka inimeste tervisenäitajatele. Vald on rikas erinevate maavarade poolest, mille kasutamise lubamise otsustamisel tuleb eelnevalt hinnata selle tegevuse mõju tervisele.

Lüganuse vallas on head tingimused tervislike eluviiside harrastajatele. Vallas on mitmeid kergliiklusteid, spordisaale ja loodus- ja matkaradasid. Uues arengukavas on mitmed tegevused, mis toetavad terviseedendust ja tervislikke eluviise. Ilus rannikuala, Purtse jõe lähiste rajatud elupaigad ja metsarikas lõunapiirkond annavad väärtust juurde Lüganuse vallale kui väärt elukohale.

Olgem teadlikud kodukoha võimalustest ning tehkem tervislikke valikuid. Liigume edasi – tervislikult!

Allar Aron

Vallavanem

SISUKORD

EESSÕNA.....	2
JOONISED.....	4
TABELID.....	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. ÜLDANDMED.....	7
1.1. Pindala ja asukoht.....	7
1.2. Rahvaarv.....	9
1.3. Rahvastiku soo- ja vanusejaotus.....	10
1.4. Asustustihedus.....	11
1.5. Sünnid ja surmad.....	11
1.6. Kohaliku omavalitsuse eelarve.....	12
2. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED.....	13
2.1. Tööturu situatsioon.....	13
2.2. Toimetulek.....	15
2.3. Sotsiaalhoolekanne ja rahalised toetused.....	16
2.4. Kultuurielu ja kaasatus kogukonna tegevustesse.....	17
3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG.....	20
3.1. Eelkooliealiste ja kooliealiste laste arv haridusasutustes.....	20
3.2. Õpilastransport.....	23
3.3. Tervise tugistruktuurid.....	24
3.4. Keskkonnakaitse.....	25
4. KOKKUVÕTE JA TEGEVUSKAVA.....	28
KASUTATUD ALLIKAD.....	30

JOONISED

<i>Joonis 1. Lüganuse valla asend ja kuju Kirde-Eestis. Allikas: Lüganuse valla esitlus.....</i>	<i>8</i>
<i>Joonis 2. Elanikkonna jaotumine rahvuste järgi. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>9</i>
<i>Joonis 3. Lüganuse valla rahvastiku koosseis soolises jaotumuses. Allikas: Statistikaamet.....</i>	<i>10</i>
<i>Joonis 4. Lüganuse valla rahvastikupüramiid. Allikas: Statistikaamet.....</i>	<i>10</i>
<i>Joonis 5. Sünnid ja surmad. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>11</i>
<i>Joonis 6. Lüganuse valla õpilaste jaotumine koolidesse. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>22</i>
<i>Joonis 7. Põhikooliastme õpilaste jaotumine koolidesse. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>22</i>

TABELID

<i>Tabel 1. Õpilaste ja õpetajate arv koolides viie aasta lõikes. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>21</i>
<i>Tabel 2. Kooliminevate laste prognoos sündide järgi viie aasta lõikes. Allikas rahvastikuregister.....</i>	<i>23</i>
<i>Tabel 3. Tegevuskava 2014-2017. Allikas: Lüganuse vald.....</i>	<i>30</i>

SISSEJUHATUS

Terve inimene on rahul ja tasakaalus oma elamises ja olemises. Maailma Terviseorganisatsioon defineerib tervist kui kehalise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisundit, mitte ainult haiguste puudumist. Inimese tervist mõjutavad eluviis ja eluhoiak ning pärilikud tegurid, sh harjumused. Samas on suur hulk tegureid, mille otsene või kaudne mõju inimese tervisele sõltub riigi või kohaliku omavalitsuse tasandil tehtavatest otsustest ning nende tulemusel kujundatavast elukeskkonnast.

Rahvatervise seaduses § 3 on välja toodud tervisekaitse, haiguste ennetamise ja tervise edendamise põhiülesanded. Nendest olulisemad kohaliku omavalitsuse jaoks on üksikisiku, perekonna ja rahva tervise väärtustamine, elukeskkonna uurimine ja selle ohutegurite hindamine, inimese terviseseisundi jälgimine ning prognoosimine sõltuvalt elukeskkonna seisundist ning avalikkuse teavitamine elukeskkonna seisundi halvenemisest või halvenemise ohust.

Terviseprofiili koostamine on omavalitsuse elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kaardistamine. Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna terviseseisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemuste eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite määramisel. Profiil on aluseks tervise arendamise tegevuskava koostamisele, milles püstitatakse konkreetset eesmärgid tervisetulemite parandamiseks ning määratletakse nende saavutamiseks vajalikud tegevused, ressursid ja vastutajad. („Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine“, 2009).

Lüganuse valla terviseprofiil on strateegiline arengudokument, mis aitab kaardistada kohalike elanike tervise olukorda ja seda mõjutavaid tegureid. Seda eriti kolme ühinenud omavalitsuse kontekstis, kus tegemist on sisuliselt täiesti uute lähtealustega ja võrreldav statistika puudub. Septembris võeti vastu uue valla esimene arengukava. Terviseprofiilist saab valla arengukava lahutamatu osa. Terviseprofiili abil saab kaardistada ja määratleda paikkonna peamised tervisekäitumise probleemid, sekkumist nõudvad valdkonnad ning vajalikud tegevused. Terviseprofiili koostamise eesmärkideks on eelkõige ülevaate saamine elanikkonna heaolust ja

elukvaliteedist, tervist ja tervisekäitumist mõjutavatest teguritest, uutest võimalustest ning sellest lähtuvalt kujundada seeläbi terviseedenduse suunad. Järjest enam räägitakse tervena elatud aastatest. Elukvaliteedi tõus ja vaimne tervis on kindlasti ka Lügänuuse valla terviseedenduse prioriteetid. Väga oluline on inimeste kaasatus ja omavastutuse osa. Eluhoiak määrab käitumise ja valikud, sh ka toitumise. Puhäs vesi, värske toit on terveks olemise puhul elementaarne.

Käesolevas terviseprofiilis ei edastata ega kajastata statistikat. Vastsündinud omavalitsusel puudub võrreldav numbriline andmebaas. Kolme omavalitsuse ühinemise tulemusena ei saa teha matemaatlist liitmistehet. Meil on olemas Maidla valla terviseprofiil aastast 2011, kuid endise Lügänuuse valla ja Püssi linna statistiline ajalugu on kajastamata. Terviseprofiil annab ülevaate perioodist alates kolme omavalitsuse ühinemisest 2013. aasta oktoobris kuni 2014. aasta septembrini, kasutades rahvastikuregistri näitajaid seisuga 01. jaanuar 2014, EHISE käesoleva aasta andmebaaside näitajaid, Lügänuuse valla andmebaaside jooksvat statistikat ja selle aasta kohta käivaid statistikaameti andmeid. Võrreldav statistika hakkab alles kujunema ja seda saab esitada terviseprofiili täiendamisel.

Lügänuuse valla terviseprofiili 2014 lisa on Maidla valla Terviseprofiil 2011.a.

Merike Rihti Kuuse

September 2014

1. ÜLDANDMED

1.1. Pindala, asukoht

Lüganuse valla, Maidla valla ja Püssi linna ühinemise teel moodustus 27.10.2013 uus omavalitsusüksus - Lüganuse vald.

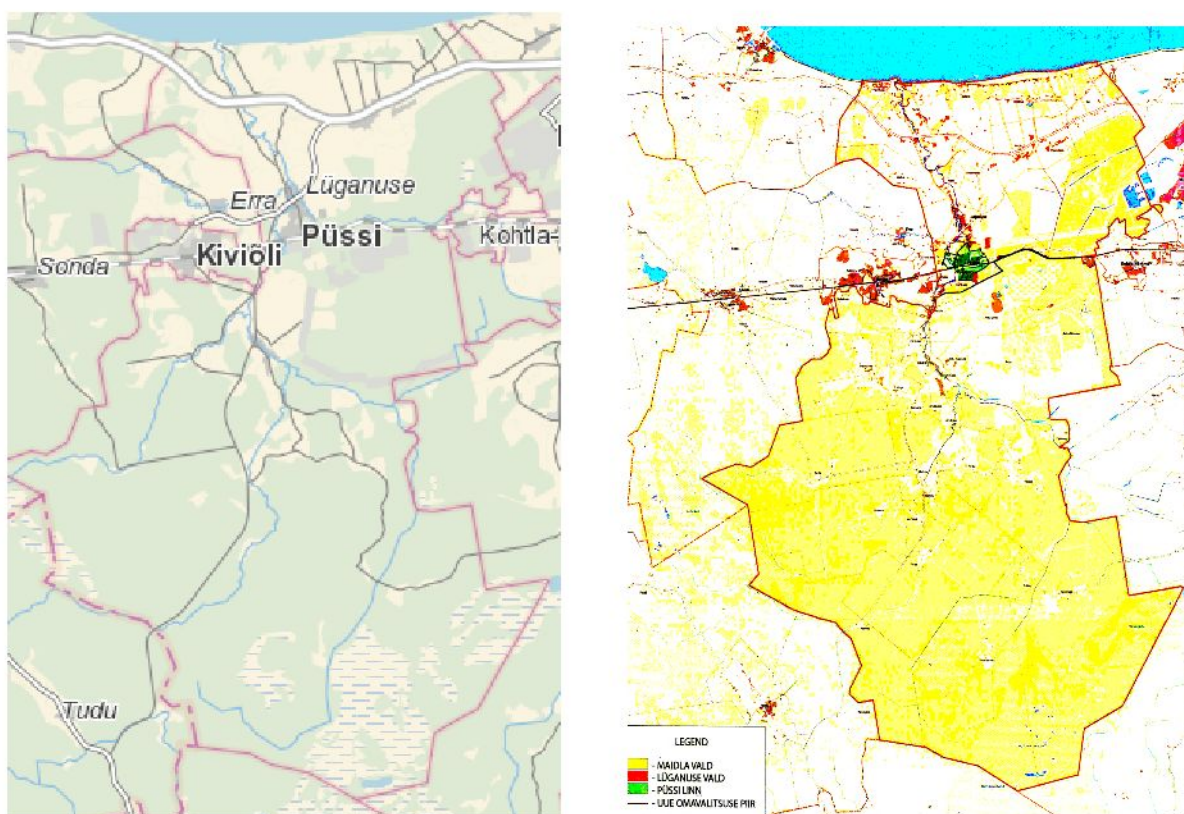
Lüganuse vald asub Eesti Vabariigi kirdeosas, Ida-Virumaal. Valla üldpindala on 439 km², valla administratiivkeskus asub Lüganuse alevikus. Oma praegustes piirides asub vald põhilises osas endise Lüganuse kihelkonna territooriumil.

Funktsionaalselt võib valla territooriumi jagada kolme endise omavalitsuse kogukonda, mis omakorda jagunevad paikkondadeks. Vald piirneb põhjas Soome lahega, läänes Aseri, Sonda ja Vinni vallaga ja Kiviõli linnaga, lõunas Tudulinna vallaga ning idas Kohtla ja Mäetaguse vallaga. Valla maaalal on üks vallasisene linn - Püssi, üks alevik - Lüganuse ning 39 küla. Lüganuse valla merepiir (12 km) ja rannalala on Liimala külast Aa külani. Valda jääb osa Kirde-Eesti rannikulavast, mida liigestab Purtse jõe alamjooksu sügav org. Piirkonda jääb Purtse Hiiemägi. Rohkesti leidub vanu rannavalle ja astanguid. Vallas asub Uhaku karstiala, kus Erra jõgi kulgeb maa all. Purtse külas asub kaks muinaslinnust - Purtse Tarakallas ja Purtse Taramägi ning Aa külas Alulinn. Purtsest allapoole/lõunapoole jääb Lüganuse alevik, valla keskus ja 13. sajandist pärit ajalooline Lüganuse kihelkonna keskus. Lüganuse aleviku kõrval Purtse jõe idakaldal, asub Püssi tööstuslinn. Püssi alevile pandi alus 1869. aastal alustatud raudtee ehitusega. Linna arengut ongi oluliselt mõjutanud läbiv Tallinn- St.- Peterburgi raudtee. Püssi linnas töötab puitplaatide tehas REPO, mis on Šveitsi kontserni SORBES üks allettevõtetest. Püssi linnast lõunas asuvad Savala ja Maidla külad ja mõisakompleks, mis on teada juba 15 sajandist. Lüganuse valla lõunapiirkond asub Alutaguse madalikul, mida iseloomustavad suured metsamassiivid ja sood. Ala on hõredalt asustatud, seal paiknevad Sirtsu looduskaitseala ida- ja Muraka looduskaitseala põhjaosa. Valla kirdeosa iseloomustab peaaegu täies ulatuses tööstusmaastik, mille põhjaosas on AS Tootsi Turvas turbatootmisväljad ja lõunaosas Eesti Energia Kaevandused AS Aidu karjäär. Eesti Energia Kaevandused AS tegevusplaanides on uue kaevanduse rajamine valla territooriumile.

Lüganuse valla peamiseks väärtuseks on looduslähedane elukeskkond – Muraka raba, Sirtsu soo, Purtse jõgi, rannaalad. Tulevikus muutub põlevkivi kaevandamise lõpetanud ja rekultiveeritud Aidu karjääri territoorium turismi- ja puhkemajandusressursina, aktiivse sportimise alaks. Juba praegu on valminud osa veespordihuviliste seas populaarne.

Stardiplatvormilt on Lüganuse vald hea arengupotentsiaaliga ja laiapõhjalise perspektiiviga piirkond alates eristuvast looduskeskkonnast, ajaloost, minnes läbi tööstuspärandi ja jõudes turismi- ning spordiarendusväljunditeni.

Arengukava koostamisel valisid töögrupid ja hindajad esmatähtsaks „elukoha valla” arendamise. Lüganuse valla põhiväärtuseks on erinevaid põlvkondi ühendav perekond. Tugevad pered loovad vundamendi valla jätkusuutlikuks toimimiseks ja on võimelised elus hoidma Lüganuse traditsioone ning kannavad ja arendavad neid läbi aja edasi. Lüganuse valla pered ja elanikud on olulised, sõltumata nende konkreetsest elukohast - vallakeskustes või valla ääremaaadel.



Joonis 1. Lüganuse valla asend ja kuju Kirde-Eestis . Allikas: Valla esitlus.

Valla haldusterritooriumile jääb tiheda asustusega Püssi linn ja vastukaaluks üksikud metsatalud soode ja rabadega keskel.

1.2. Rahvaarv

Lüganuse vallas oli rahvastikuregistri andmetel 01.01.2014 aasta seisuga 3232 inimest. Rahvuslikust aspektist on Lüganuse valla rahvastik väga mitmekesine, elanikkonnast suurema osa, 73%, moodustavad eestlased, ent lisaks põlisrahvusele on baškiire, grusiine, kasahhe, karjalasi, moldovlasi, mordvalasi, leedulasi, lätlasi, tatarlasi, sakslasi, soomlasi, ukrainlasi, usbekke, vadjalasi, poolakaid. Venerahvusest inimesi on 17%. Rahvus on märkimata 6% elanikest.

Joonis 2. Elanikkonna jaotus rahvuse järgi. Allikas: Lüganuse vallavalitsus

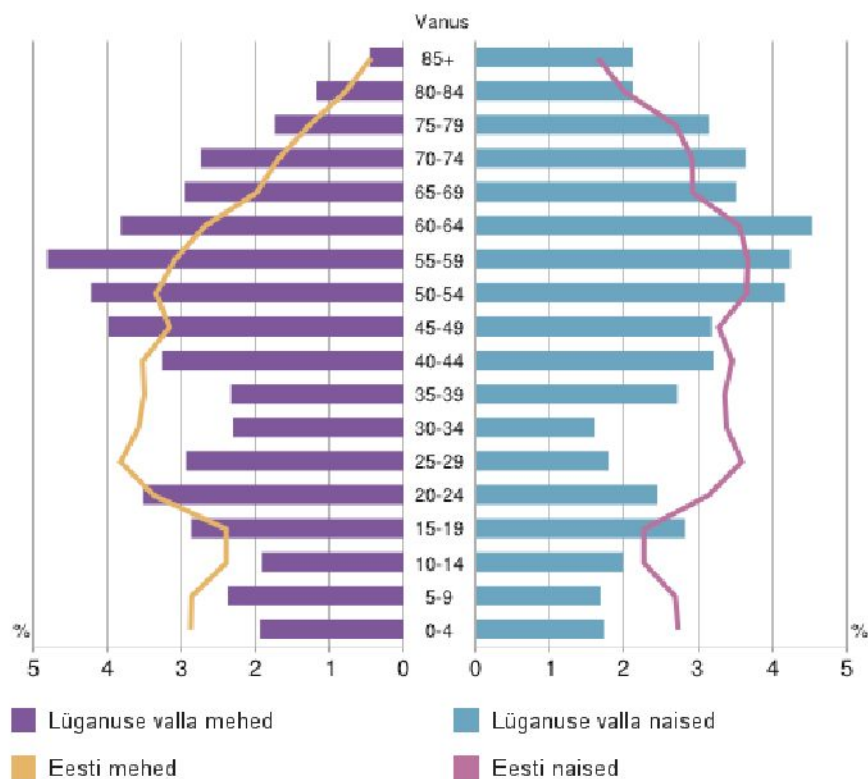
Lüganuse vald on rahvaarvult üks Ida-Virumaa suuremaid omavalitsusi, moodustades 2% Ida-Virumaa elanikkonnast. Kuigi esindatud on üle 20 rahvuse, siis kõnekeelena räägitakse peale eesti keele peamiselt vene keelt. Vene keelt kõnelev elanikkond elab enamuses Püssi linnas, mis on juba aastakümneid olnud tööstuspiirkond. Lüganuse ja Maidla külad on põlised rahvuskultuurikeskused.

1.3. Rahvastiku soo- ja vanusejaotus

Rahvastikustatistika näitajad on olulised hindamaks sihtgruppide suurust ja muutusi neis.

Joonis 3. Lüganuse valla rahvastiku koosseis soolises jaotumuses 01.01.2014. Allikas: rahvastikuregister

Valla rahvastikust 5% moodustavad 25- kuni 34-aastased ehk parimas sünnituseas naised. Võrdluseks on toodud kogu rahvastikupüramiidi läbilõige.



Joonis 4. Lüganuse valla rahvastikupüramiid 01.01.2014.a. Alliks: Statistikaamet

1.4. Asustustihedus

2014. aasta 1. jaanuaril oli Eesti arvestuslik rahvaarv 1 315 819, mis on 4355 võrra väiksem kui aasta varem ja asustustihedus 32, in/km². Valla keskmine asustustihedus on 7,4 in/km² ja Ida-Viru maakonnas vastavalt 44,4 in/km². Valla territoorium asub 39 küla - Aa, Aidu, Aidu-Liiva, Aidu-Nõmme, Aidu-Sooküla, Aruküla, Arupäälse, Aruvälja, Hirmuse, Irvala, Jabara, Koolma, Kopli, Kulja, Liimala, Lipu, Lohkuse, Lümatu, Maidla, Matka, Mehide, Moldova, Mustmäta, Oandu, Ojamaa, Piilse, Purtse, Rebu, Rääsa, Salaküla, Savala, Sirtsu, Soonurme, Tarumaa, Uniküla, Varja, Veneoja, Virunurme, Voorepera. Seoses põlevkivi kaevandamisega Aidu küla majapidamised likvideeriti ja elanikud asustati ümber, alles on ainult küla nimi. Teine küla, kuhu ei ole ühtegi elanikku registreeritud, on Koolma. Külas on ainult suvilad. Madalama asustustihedusega on endise Maidla valla haldusterritoorium, millel paiknevad suured hõredalt asustatud metsaalad. Püssi linn on seevastu üks tihedamalt asustatud piirkondi.

1.5. Sünnid ja surmad

Rahvastikuregistri andmetel on perioodil 01.01.2014 kuni 31.08.2014 Lüganuse vallas registreeritud 15 sündi ja 36 surma. Loomulik iive kaheksa kuu osas on negatiivne.

Joonis 5. Sünnid ja surmad, iive. Allikas: Lüganuse vallavalitsus

Sündinud on kuus poissi ja üheksa tüdrukut.

1.6. Kohaliku omavalitsuse eelarve

Eesti majandus oli 2013. aasta esimeses pooles languses ja kogu aastane majanduskasv jäi 1% juurde. Kohaliku omavalitsuse eelarve näitab muuhulgas omavalitsuse rahalisi võimalusi elanikele tervislikuma elukvaliteedi tagamisel.

Seoses uue omavalitsusüksuse moodustamisega on olnud eelarve koostamine keeruline. Koostatmisel on lähtutud arengukavadest, Lügane valla, Maidla valla ja Püssi linna ühinemislepingust ning Lügane valla eelarvestrateegiast aastateks 2014-2017a. Eelarve koostamisel võeti aluseks viimased riigieelarvest vallale eraldatud tulubaasi toetused. Võrreldes strateegiaga on vähenenud tulude osas tasandusfond, toetusfond, maavarade kaevandamise tasu jm põhitegevuse tulude komponendid. Teisisõnu olid lootused suuremad kui tegelikkus ja kohe loodetud elatustaseme ühtlustamine ühinenud omavalitsuste piires võtab kauem aega. Lügane valla 2014. aasta eelarve on konservatiivne. Vajalik on pöörata tähelepanu omavalitsuse põhiülesannete täitmisele erinevates valdkondades, jätkata varasematel perioodidel alustatud projektide finantseerimist, luua võimalusi eelarve kasutajate motiveerimiseks ja lisavahendite hankimiseks erinevatest allikatest. Kuna eelarve võeti vastu alles märtsis, siis oli aasta algus nii vallaasutustele kui ka MTÜ-dele raske. Enne oli vaja ühtlustada õiguslikud alused. Samas jäid kehtima veel osaliselt liitunud omavalitsuste korrad ja määrused.

2014. aasta eelarve koos lisaeelarvetega annab võimaluse vajalikud kulud katta, kuid ei jäta ruumi uutele väljakutsetele. Paremad lahendused saavad tekkida sisemiste ressursside ümberkorraldamise tulemusena. Positiivseks saab lugeda seda, et tulumaksu laekumine on osutunud prognoosilähedaseks.

2. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

Sotsiaalse sidususe all mõistetakse võimet tagada iga inimese heaolu, ületades sotsiaalset lõhestumist ja vältides tõrjutust. Heaolu on defineeritud kui inimeste materiaalsete, sotsiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldatuse, millega kaasnevad võimalused säilitada ja parendada tervist, ennast teostada ja oma püüdlusi ning eesmärke realiseerida. Sotsiaalne sidusus kogukondlikus võtmes tähendab seda, et selle liikmed hoiavad kokku, osalevad mitmesuguste ühenduste ja rühmade tegevustes, tunnevad oma naabreid ja suhtlevad nendega. Sotsiaalse sidususe ja ühtlustunde loomine on üheks saanud omavalitsusele keeruline. On harjutud käima sissetallatud radu pidi. Tähtis on soodustada elanikkonna suhtlemist valla ühisürituste ja koostegemiste abil, motiveerida inimesi elukestvalt õppima ja vaimu ärksana hoidma. Samuti on oluline ühistranspordi logistika ning vajaliku informatsiooni liikumine üle terve valla. Jaanuaris ilmuma hakanud Valla Sõnumid on selles osas üks vajalikumaid teabekandjaid. Leht ilmub kord kuus nii eesti- kui venekeelsena.

2.1. Tööturu situatsioon

Ida-Virumaa tööturuolukord on üks komplitseeritumaid Eestis. Eesti maakondade võrdluses on Ida-Virumaa olnud tööpuuduse näitajalt järjekindlalt esireas. Põlevkivikaevandustes ja karjäärides töötamine ei ole nn põlevkivivaldades elavate eestlaste seas populaarne, pigem ollakse harjunud tegelema põllumajanduse ja muude tegevusaladega, kus töötavadki valdavalt eestlased. Osaliselt on tagasihoidlikku kaevandustes töötamist põhjustanud ka kohalike eestlaste negatiivne häälestus kaevanduste suhtes. Nüüd, mil kaevandustöid peaaegu ei toimu, on töötamisvõimalused veelgi kahanenud. Tööränne Ida-Virumaa poole on aastatega suurenenud.

Ettevõtlusalane aktiivsus on vallas madal. Peamiseks põhjuseks on ettevõtlike inimeste vähesus, kohapealse vaba kvalifitseeritud tööjõu puudus ja töötleva tööstuse jaoks vajaliku infrastruktuuri puudumine. Ettevõtluse edasise arengu prioriteetideks on soodsate tingimuste loomine ettevõtluse alustamiseks ja uute kohapealsete töökohtade loomiseks. Samas on

vallas hästi toimivaid mittetulundusühinguid, mille liikmed tegelevad peamiselt vaba aja sisustamise ja kultuuri edendamisega.

Kohaliku omavalitsuse suurimad tööandjad on haridusasutused - Lüganuse Keskkool, Maidla Kool ja Marjakese lasteaed.

Töötukassa andmetel oli töötuse määr augustis Ida-Virumaal 7.5 %, Lüganuse vallas registreeriti 52 töötut, see on 40 inimest vähem kui aasta alguses. Tegemist võib olla töö leidmisega või varjatud tööpuudusega, ehk töö mitteleidmisel arvelt maha võtmisega. Palju on elanikke, kes elatuvad oma maamajapidamisest ning ei ole ennast ametlikult töötuna arvele võtnud. Kuna leibkonnas on sissetulekuid omavaid isikuid, kahaneb huvi ennast töötuks registreerida, sest tööturuametist ega vallavalitsusest nad täiendavaid toetusi ei saaks.

Valla ettevõtted tegelevad puidu töötlemise, turismi, põllu- ja metsamajanduse, kaubanduse, transpordi ning erinevate teenuste pakkumisega. Valla suurimaks tööandjaks on Püssi linnas asuv AS Repo Vabrikud. Vallas tegutsevad tööandjatena OÜ Sigwar, OÜ Härke hooldekodu, Purtse kindluselamu, OÜ Lüganuse HVM, AS Skano Group jt. Valla arengut mõjutavateks ettevõteteks on Eesti Energia Kaevandused AS, Viru Keemia Grupp AS, Kiviõli Keemiatööstus OÜ. Ettevõtluse laiendamise perspektiiv Lüganuse vallas seondub rekultiveeritud karjäärialade kasutamisega puhkemajanduse ja energiatootmise arendamiseks. Rajatav Aidu veespordikeskus on turistidele ja kohalikele elanikele atraktiivne. Lüganuse valla ilus looduskeskkond soodustab turismiettevõtete loomist. Tähtsad külastusiobjektid on Maidla mõis, Purtse kindluselamu ja Oandu külastuskeskus. Valda läbiv Purtse jõgi loob head võimalused süstamatkade läbiviimiseks. Lüganuse aleviku keskel paiknev endine karjakastell ehk nn ringhoone on omapärane objekt, millest väljaarendatuna võib piirkonna tõmbekeskus saada. Parim piirkond tööstusettevõtete investeeringuteks on Püssi linn ja selle lähiümbrus. Püssi linna lõunaosas paikneb Püssi tööstusala. Arengukavas on planeeritud Püssi tööstusala arendamine.

2.2. Toimetulek

Toimetulek on inimese võime iseseisvalt hakkama saada igapäevaelu tegevustega. Toimetuleku täpsema seletusena tunneme me eelkõige kolme tähendust: materiaalsed ehk rahalist toimetulekut, iseenda teenindamise oskust ning teatud olukordades toimetulekut ehk siis majanduslik, sotsiaalne ja emotsionaalne toimetulek. Majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku eeldusteks on konkurentsivõimeline haridus, osalemine tööelus ja hea tervis. Sotsiaalsete riskide (haigus, vanadus, töövõimetus, töötus jms) ilmnemisel peab inimväärse toimetuleku tagama sotsiaalse kaitse süsteem. Need on Eesti sotsiaalse kaitse ja sotsiaalse kaasatuse suurendamise võtmevaldkonnad. Seejuures on strateegilisteks tegevussuundadeks:

- tööhõive suurendamine, pikaajalise töötuse ja mitteaktiivsuse ennetamine;
- puudega inimeste ja eakate aktiivse osalemise toetamine ühiskonnaelus;
- sotsiaalse kaitse tõhustamine ning töötamist toetavate stiimulite ja teenuste rakendamine;
- võimetekohase ja kvaliteetse hariduse omandamiseks võrdsete võimaluste loomine;
- tervisenäitajate parandamine ja kvaliteetse eluea pikendamine;
- arstiabi ja hoolduse kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine.

Rahalise abi kõrval on oluline roll sotsiaalsete oskuste arendamisel ja vastutuse jagamisel aga ka kaasatusel. Oluline on suhtumise muutmine positiivsemaks.

Mõiste „püsivalt töövõimetu” tuleneb riikliku pensionikindlustuse mõistest. Püsivalt töövõimetuks tunnistatud isikule määratakse töövõimetuspension kogu töövõimetusel ajaks, kuid mitte kauemaks kui vanaduspensioniiikka jõudmiseni. Töövõimetuspensionäre on Lügänuſe vallas 2012 augusti kuu ſeisuga 350 inimest. Puudega kuni 18 aastaseid lapsi on 23. Puuetega inimeste osakaal Lügänuſe vallas on 15% elanikkonnast.

Toimetulekupiir on alates 2014. aastast 90 eurot esimese pereliikme ja 72 eurot iga järgneva pereliikme kohta kuus. Augusti kuus maksti toimetulekutoetust välja ſeitsmele vallakodanikule.

Vajaduspõhist peretoetust on 2014. aasta jookſul makſtud viiele perele.

2.3. Sotsiaalhoolekanne ja rahalised toetused

Sotsiaalhoolekanne on toimingute süsteem, mille eesmärgiks on inimestele erinevate vabaduste kindlustamine ning inimressursi arendamise kaudu majanduse arendamiseks paremate võimaluste loomine. Veebruaris 2014.a. vastuvõetud „Lüganuse valla eelarvest sotsiaaltoetuste maksmise kord” järgi on abivajajate toimetulekuraskuste leevendamiseks loodud toetuste süsteem. Toimetulemise, terviseedenduse ja üldise elukvaliteedi tõstmise eesmärgi silmas pidades on vajalik inimeste elu- ja töömotivatsiooni tõstmine ning sotsiaalsete oskuste arendamine.

Lüganuse vallas, Maidla vallas ja Püssi linnas oli toetavate hoolekandeteenuste osutamine lahendatud erinevalt. Maidla vallas oli üheks oluliseks toetuseks valla poolt makstav toetus laste koolitoidule, sh hommikusöögile, mis on viimaste aastate lõikes moodustanud lastega peredele makstud toetustest ligikaudu kolmandiku kogusummast. Lüganuse vallas on kaks kooli ja õpilastele tuleb tagada koolitoidu osas võrdsed võimalused. Septembrist 2014.a. pakutakse hommikusööki ka Lüganuse Keskkoolis. Rahastamine koolitoidu osas on kooliti erinev. Maidla Kooli toitlustab MTÜ Maidla Mõisa Arendus, kellega on vallal sõlmitud leping. Lüganuse Keskkoolis on koolil oma söökla. Edaspidiseks eesmärgiks on toitlustamise tingimused ühtlustada. Lüganuse Keskkooli gümnaasiumiosa õpilaste koolilõuna on osaliselt olnud kaetud põhiharidust omandavate õpilaste koolilõuna kulude katmisel riigieelarve eraldistest ülejääva raha.

Rahalisteks toetusteks oli arvestatud 2014. aasta valla eelarvesse koos koolitranspordi ja koolitoiduga 93900 eurot, mis on 2,2% eelarve kuludest ja 3% eelarve tegevuskuludest. Toetused jagunevad:

- 1) Sissetulekust sõltuvad toetused: vähekindlustatud lasterikaste perede toetus; koolilõuna-ja lasteaiatoidu toetus; ühekordne toetus toimetuleku tagamiseks; küttetoetus, ravimi-või hooldus-ja abivahendite toetus; ravikindlustusega hõlmamata isikute hädavajalike ravikulude kompenseerimine; ühekordne toetus lastega peredele, vältimatu abi.

- 2) Kindlaksmääratud toetused: sünnitoetus; kooli alustamise toetus; kooli lõpetamise toetus; õpilase sõidukompensatsioon; eakate sünnipäevatoetus, matusetoetus, jõulupakid kuni 19 aastastele lastele.

Valla territooriumil asub Aa hooldekodu, kus teenusel oli augusti kuu seisuga 12 hooldust vajavat vallaelaniku. Kokku on omavalitsuse eelarvest erinevates hoolekandeesutustes ülalpidamisel 20 inimest. Kokku ostetakse teenust neljalt hooldekodult. Avahooldusteenust osutatakse regulaarselt 10 inimesele. Avahooldusteenuse vajadus on suurem kui võimalused seda abivajajatele pakkuda. Eakate päevakeskused töötavad Lüganusel, Püssis ja Maidlas, kus pakutakse mitmeid erinevaid teenuseid, korraldatakse koosviivimisi ja väljasõite. Arendada on vaja tervisenõustamist koostöös perearstidega. Perspektiivis on vaja hakata pakkuma transporditeenust (väikebussi, et vajadusel osutada invataks ootajatele), isikliku abistaja teenust jms. Teenuste põhieesmärgiks on valla elanike toimetulekuraskuste ennetamine, kõrvaldamine või kergendamiseks abi osutamine ja sotsiaalse erivajadus(t)ega isikute sotsiaalsele turvalisusele, arengule ja ühiskonnas kaasaaitamine.

2.4. Kultuurielu ja kaasatus kogukonna tegevustes

Isikute, sotsiaalsete rühmade ja kogukondade aktiivne osalemine enda, oma kodukandi ja ühiskonna elu ja keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel ja probleemide lahendamisel toob kaasa nende võimestumise ja võime suuremal määral lahendada oma terviseprobleeme.

Ühtne kogukond ja selle sügavam tähendus alles hakkab arenema ning tulemus saab olema soovide ja võimaluste ühisloome. Praegusel ajal eraldatakse end ikka veel endiste haldusterritooriumite ja harjumuste järgi. Ülevalla koostegemisi reguleerib kõige paremini kultuurikalender, kus suuremad ja valla eelarves olevad üritused/sündmused on jagatud piirkondade ja rahvamajade vahel. Siduvateks ja edaspidi ehk traditsioonilisteks sündmusteks said 2014.aastal Vabariigi aastapäev vastuvõtuga Püssi linna Kultuurimajas, emadepäeva kirikukontsert Lüganusel samuti jaanituli Purtse männikus ning haridus-ja kultuuritöötajate vastuvõtt ja jõulupidu. Kultuurikorraldus uues vallas on olnud selle aasta üks prioriteete.

Kõige suuremaks sündmuseks kujunesid Maidla mõisapäevad. Traditsioonilise Maidla mõisatulede kontserdi kõrval toimus järgmisel päeval mõisapäev, mis kandis edasi omavalitsuste valla- või linnapäevade traditsiooni, olles temaatiliselt keskendunud Lüganuse kihelkonna ajalooliste mõisade tutvustamisele. Vallapäev või mõisapäev jääb kindlasti ka edaspidi üheks suursündmuseks, teemad ja sisu alles kujunevad. Mitu aastat on MTÜ Purtse Jõe Arenduskeskus korraldanud mitmepäevast jõefestivali PurFest.

Lüganuse valla kultuurielu on võimalusterohke. Kes vähegi soovib, see leiab võimaluse aega kultuurilisest sisustada. Vallal on Püssi linnas kultuurimaja, Lüganusel ja Maidlas rahvamajad ning viis raamatukogu internetipunktidega, lisaks Oandu külastuskeskus. Peamiselt suviste ürituste korraldamise kohaks on kujunenud Maidla mõisa ait. Käesolevaks ajaks on MTÜ Maidla Mõisa Arendus osa kultuuriürituste korraldamist enda kanda võtnud. Mõisakompleksis toimuvad kontserdid. Maidla mõis osaleb „Unustatud mõisade” külastusmängus. Maidla rahvamajas tegutsevad naistantsurühm „Omasoodu”, segatantsurühm „Lampjalakesed”, lauluansamblid „Rukkilill” ja „Sinilind” ning line-tantsurühm „Tuulest viidud - Roosinupud”. Maidla vald oli kultuuri- ja taidlustegevused toetuste abil viinud MTÜ-de tasandile. Püssi linna Kultuurimajas tegutsevad kaks tantsurühma "Primadonna" ja "Mamadonna" ning noorteteater „Mina”, tasulised pilatse, zumba ja Rakvere Esteetika- ja Tantsukooli showtantsu treeningud täiskasvanutele. 2014. aasta sügisest toimuvad Rakvere Esteetika-ja Tantsukooli vanemate õpilaste tunnid Püssi linna Kultuurimajas. Lüganuse Rahvamajas käib koos eakate jututuba, harjutab memmede tantsurühm "Minnid-Mannid" ja laulab 2015. aastal 160-aastaseks saav Lüganuse Segakoor. Kõige kaasaegsem rahvamaja on Maidlas. Lüganuse Rahvamaja on korda tehtud. Mõlemas majas on köögiblok ja saalid mahutavad 100-150 inimest. Püssi linna Kultuurimaja vajab remonti. Rekonstrueerimise projekt 69 000-eurose eelarve ja 18%-lise omaosalusega on esitatud EAS-i taotlusvooru.

Külaseltsidest on tegusamad MTÜ Metsanurga Selts ja MTÜ Lüganuse Küla Selts. Mõlemad osalesid selle aasta üldlaulu- ja tantsupeo tegemistes. Laulupeotule teekond peatus Lüganuse peoplatsil, kus peeti tore simman. Vallas on külaplatsid Lüganusel, Varjal, Purtses ja Aas.

Sporditegevust koordineerib paljuski MTÜ Püssi Spordiklubi, viies läbi seeriajookse ja erinevaid võistluseid. Püssi linna Kultuurimajas on spordisaal ja Püssi linnas spordiväljak, kasutada saab ka Lüganuse Keskooli võimlat. Samuti on Maidlas head sportimis võimalused.

Täismõõtmatega saal võimaldab läbi viia nii kohalikke kui ka vabariiklikke korvpalli- ja võrkpallivõistlusi. Valla noormehed saavad osaleda korvpalliklubi „Hito“ treeningutel, mis tegutseb peamiselt Kiviõlis. Maidla Noortemajas asuvas mõisa aidas on sisustatud kaasaegne jõusaal. Jõusaal leiab laialdast kasutust kogu regiooni spordihuviliste poolt. Kuigi on loodud väga head tingimused spordiga tegelemiseks on harrastajaid vähe, põhjuseks on vähene huvi ja tihti transpordi puudus.

Väliväljakutest on Maidla Kooli juures jalgpalliväljak, jooksurajad, võrkpalliväljak, kuulitõukering. Savala külas on lastele ja noortele rajatud korvpalliväljak. Võrkpalliväljakud on veel Soonurme ja Oandu külas. 2014. aasta suvel saime „Võrguplatsid korda“ projektist uue võrguplatsivarustuse Liimala randa.

Kergliiklusteed on Maidla ja Savala külade vahel ning Lügánuse aleviku ja Püssi linna vahel. Valminud on Maidla küla Kiviõli linnaga ühendav kergliiklustee. EAS-ile on esitatud taotlus Maidla - Aidu-Liiva kergliiklustee rajamise rahastamiseks.

3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

Lüganuse valla ajalooline ja looduslikult huvitav piirkond on lastele ja noortele tore kasvamis- ja arenemiskoht. Teisest küljest mängib rolli muidugi Ida-Virumaa kui maakonna aastatega kujunenud sotsiaalne tagasihoidlikkus ühiskonnaelus. Siin on küll sügavaid traditsioone, kuid üldine kaasatus ja infoliikumine on üsna väike. Seevastu soodustavad väikese õpilastearvuga klassid iga õpilaseni jõudmist ja märkamist.

Mürakaru Lustipesa on hubane mängutuba Lüganuse alevikus. Lustipesas saavad lapsed tasuta mängida ja emad-isad suhelda. Peale mängimise toimuvad lustipesas beebide, väikelaste ja mudilaste loovusringid. Lustipesas on võimalik pidada sünnipäevi ja teemapidusid. Suurematele lastele on vallas kolm noortekeskust: Lüganuse Noortemaja, Püssi Noortekeskus ja Maidla Noortekeskus. Viimane teeb tihedat koostööd Maidla Kooliga ja noortekeskust külastab pea terve kool. Maidla Noortekeskus korraldab palju üritusi ja seal töötab igal aastal ka vabatahtlik välismaalt. Vabatahtlikud integreeritakse kiiresti laste ja noorte tegemistesse. Püssi Noortekeskus on erinoorsootöö suunaga. Keskuses käivad ka vene keelt kõnelevad noored. Koos tehakse muusikat ja korraldatakse ühiseid matku. Lüganuse Noortemajas saab vaba aega sisustada erinevate tegevustega. Korraldatakse ka pallimänge ja võistluseid. Lüganuse Noortemaja kõrval on suure kiigega peoplats. Maidla Kooli huvikoolis saab õppida laulustuudios, mängida jalgpalli ja arendada sõudmisoskuseid. Sõudmist korraldatakse Aidu karjääris. Lüganuse Keskkoolis toimivad spordiringid, eriti populaarne on korvpall. Skatepargid on Püssi linnas, Lüganuse alevikus ja Purtse külas. Trennid toimuvad Lüganuse Keskkoolis, Püssi linna Kultuurimajas ja Maidla Koolis. Kõige rohkem õpilasi käib huviharidust omandamas Kiviõli Kunstide Koolis, mõned lapsed Kohta-Järvel, Jõhvis ja Rakveres. Augustikuust jõustus uus ja ühtne huvihariduse toetamise kord. Korra järgi toetatakse õpinguid ühe õppekava raames Maidla Koolis, Lüganuse Keskkoolis, gümnaasiumiastmes, kutseõppeasutuses ja lähimas vene õppekeele üldhariduskoolis õppivatele õpilastele eesmärgiks on lisandväärtuse loomine.

Kergliiklusteedel ja metsaradadel saab koos perega liikuda. Pereväärtuseid luuakse ühekoos ja see on kõige olulisem laste arengule Ülevallalistel ja piirkondade perepäevad on kajastatud uues kultuurikalendris.

3.1. Eelkooliealiste ja kooliealiste laste arv haridusasutuses

Lüganuse vallas on kolm haridusasutust: Marjakese lasteaed, Lüganuse Keskkool ja Maidla Kool koos lasteasutuse ja huvikooliga.

Õppeaastal 2013/2014. õppeaastal õppis kahes koolis kokku 182 õpilast. Lüganuse Keskkooli keskkooliosas õppis 28 õpilast. Lüganuse Keskkooli osa jätkamine ja kooli arengusuunad kajastuvad värskelt vastuvõetud kooli arengukavas. Õpilaste arv mõlemas kooli on aastatega järjest vähenenud. Samas on jäänud õpetajate/õpetajakohtade arv üsna stabiilseks.

Tabel 1. Õpilaste ja õpetajate arv koolides viie aasta lõikes. Allikas Lüganuse vallavalitsus

	Lüganuse KK		Maidla kool	
	Õpilased	Õpetajad	Õpilased	Õpetajad
2010/11	172	20	71	15
2011/12	156	21	70	14
2012/13	130	24	65	12
2013/14	123	21	58	14
2014/15	115	21	56	14

Lüganuse Keskkool asub Lüganuse alevikus endise Püssi mõisa pargis. Hoone on ehitatud 1926.a. koolimajaks. Õpilaste kasutuses on lisaks veel eraldiseisev spordihoone. Koolil on oma söökla. Mõisaparki on tehtud väike staadion. Lüganuse Keskkoolil on oma autokool ja valikainena õpetatakse keskkooliosas prantsuse keelt. Viimase lennu riigieksamitulemused olid vabariigilõikes ühed kõrgemad. Lõpuklassis õppis kuus õpilast.

Maidla Kool on mõisakool, mis töötab alates aastast 1925 Maidla mõisa härrastemajas. Õppureid on 8 klassikomplekti, neist üks liitklass ning osadel klassidel toimub oskusaineteõpe koos. Maidla õpilased saavad valikainena õppida giidindust ja seda praktiseerida mõisaekskursioone tehes. Koolil on raamatukogu, tööõpetuse klass, liiklusväljak praktiliseks õppeks jalakäijatele ja jalgratturitele. Alates 2010 – 2011. õppeaastast saavad lõpuklassi õpilased ka liiklusõpetust, mis annab kooli lõppedes võimaluse sooritada eksam piiratud juhtimisõigusega juhilubade saamiseks. Õpilasi toitlustab MTÜ Maidla Mõisa Arendus, toitlustusruumid asuvad mõisahoonel keldris. Hommikusöögi võimalus on Maidla Koolis olnud kolmel viimasel õppeaastal ja 2014.aasta sügisest ka Lüganuse Keskkoolis.

Õppeaastal 2014/2015 läks Maidla Koolis esimesse klassi neli õpilast, Lüganuse Keskkooli esimesse klassi seitse ja kümnendasse klassi kümme õpilast. Kokku õpib kahes koolis kokku 171 õpilast. Väljaspool valda mujal koolides õpib 138 õpilast. Nendest vene koolides 20 õpilast.

Joonis 6. Lüganuse valla õpilaste jagunemine koolidesse. Allikas: Lüganuse vallavalitsus

Gümnaasiumiastmes õpib väljaspool valda 43 õpilast. Õppekoha maksumus teistele KOV-dele oli septembris 8100 eurot. Eesti õppekeelega õpilasi on rahvastikuregistri järgi 90%, nendest väljaspool valda õpib 41%.

Joonis 7. Põhikooliastme õpilaste jaotumine koolidesse. Allikas: Lüganuse vallavalitsus

Eesti õppekeelega põhikooliastme õpilaste üldarvust õpib väljaspool valda 45%.

Õppeaastal 2014/2015 alustas rahvastiku registri järgi valla registris olevatest õpilastest kooliteed meie haridusasutustes 43% , mis on alla poole üldarvust.

Tabel 2. Kooliminevate laste prognoos sündide järgi. Allikas: Lüganuse vald

Õppeaasta	Sündide järgi 1. klassi astujate arv
2015/2016	22
2016/2017	26
2017/2018	25
2018/2019	22
2019/20120	25

Oleme olukorras, kus hariduse ümberkorraldamine on ressursside ja kvaliteedi mõistes vajalik. Euroopa Liidu struktuurfondi meetmete abil on võimalik see lahendus peagi leida.

Marjakese lasteaed Püssi linnas töötab nelja rühma ja 51 lapsega. Lasteaial on kasutada avar paar aastat tagasi renoveeritud maja Püssi linna Kultuurimaja kõrval. Maidla Kooli lasteasutuses on kaks liitrühma. Uus maja ehitati EAS-i rahastusega. Lastel on kasutada basseini. On kavandamisel suplustundide korraldamine Marjakese lasteaia lastele.

3.2. Õpilastransport

Õpilased kasutavad enamasti ühistransporti. Sõlmitud lepingu alusel teostab õpilaste transporti AS Sebe. Maidla Kooli ja gümnaasiumisse (sõltumata koolist) on tagatud koolipäevadel tasuta sõit kooli ja tagasi. Kiviõli I Keskkoolis õppijad kasutavad OÜ Lüganuse HVM teenuseid ja mujal keskkoolides õppijad teiste avalike liinide teenuseid. Õpilastele on väljastatud sõidukaardid. Lüganuse Keskkooli õpilased saavad kooli ja koju sõita spetsiaalse kooliliini bussiga.

Kuna bussiringid kõiki külasid ei läbi, kompenseerib Lügänuſe vald nendele lapsevanematele, kes elavad lähimast bussipeatusest kaugemal kui 2 km, laste transpordi bussipeatusse ja tagasi igal koolipäeval.

3.3. Tervise tugistruktuurid

Lügänuſe Keskkooli ruumides pakkus palju aastaid tervishoiuteenust õpilastele perearsti meditsiiniõde. 2014/2015. õppeaastast tegeleb mõlemas koolis vaktsineerimise ja perioodilise tervisekontrolliga meditsiiniõde, kellel on haigekassaga otseleping. Perearstid asuvad Püssis, Savalas ja Kiviõli Tervisekeskuses. Marjakese lasteaias on tervishoitöötaja, aga puudub logopeediteenus. Kõneravi vajavate laste osakaal on suur, kuid piirkonnas napib spetsialiste. Maidla Koolis töötavad nii logopeed kui ka eripedagoog. Sellest sügisest on eripedagoog ka Lügänuſe Keskkoolis. Mõlemas koolis töötab sotsiaalpedagoog, avatud on pikapäevarühmad, vallas on lastekaitseſpetsialist.

Laste subjektiivne tervisehinnangu, laste kehalise aktiivsuse ja kehakaalu ning sõltuvusainete tarbimise kohta on võimalik saada andmeid vaid täiendavate uuringutega. Tervisearengu Instituudi poolt läbiviidud Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring on regionaalselt võrrelnud maakonnatasandeid. Terviseprofiili tegevuskava näeb ette erinevate uuringute läbiviimist.

Terviseſeabe alast infot on edastatud nii koolidele, lasteaedadele, noortekeskustele, noortemajale kui ka sotsiaalpäevakeskustele vastavalt sihtgrupile. Lisaks on võimalik saada informatsiooni perearstikeskustest. Samuti on jagatud informatsiooni südamepäeva ja –nädala raames toimunud projektide käigus. Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas on olnud peamiselt projektipõhised. Projekte on enamasti läbi viidud sügisese südamepäeva raames, tähistades samaaegselt ka eakate päeva ning liikumisnädalaid. Valla elanikel on võimalik saada tervishoiuteenuseid SA Kiviõli Tervisekeskuses, kus eriarstidest on kirurg, nahaarst ja günekoloog. Lisaks rendivad seal veel ruume silmaarst ja nahaarst. Tervisekeskuses on olemas hooldusravi osakond, kus töötab arst-konsultant. Psühholoogi ja logopeedi teenust kasutatakse läbi Virumaa Laste ja Perede Tugikeskuse MTÜ ja muude organisatsioonide, rehabilitatsiooniteenust aga osutab OÜ Corrigo. Perearstipunkt asub Savala külas ja Püssi linnas. Perearstipunktid tegutsevad vallale kuuluvates ruumides ning ruumide haldamisega

seotud kulud kannab Lüganuse Vallavalitsus. Lähim kiirabipunkt ühe meeskonnaga asub Kiviõlis. Kuna piirkonda teenindab vaid üks ekipaaž, siis võib tihti juhtuda, et peale väljakutset on ooteaeg kiirabi saabumiseni väga pikk. Samuti on viimastel aastatel muutunud eriarstiteenuse kättesaadavus tunduvalt halvemaks. SA Kiviõli Tervisekeskusesse on tegutsema jäänud vaid üksikud spetsialistid. Üldjuhul on lähimad eriarstid kas Kohtla-Järvel või Rakveres. Perearsti teenuse kättesaadavus on piisav. Hambaravi teenus on kättesaadav Püssis ja Kiviõli linnas. Probleemiks on eriarstide teenuse puudulik kättesaadavus regioonis. Maakonnas puuduvad mitmed eriarstid, kes suudaksid teenindada patsiente eesti keeles, mis arvestades valla elanikkonna rahvuslikku struktuuri on elanike jaoks tõsine probleem. See puudutab ka lastele vajalikke psühholooge, psühhiaatreid ja logopeede, kelle riigikeeleoskus on ebapiisav. Lähimad apteegid tegutsevad Kiviõlis ja Püssis.

2014. aasta septembrist on loodud maakondadesse SA Innove Rajaleidja nõustamiskeskused, mis osaliselt baseeruvad endistel õppenõustamiskeskuste põhjal. Rajaleidja Ida-Virumaa keskus asub Jõhvis.

3.4. Keskkonnakaitse

Inimest ümbritsev keskkond mõjutab terviseseisundit sageli enam kui seda tajutakse. Sageli mõjutab tervist samal ajal mitu keskkonnast tulenevat ohutegurit, sh füüsilised, bioloogilised ja keemilised tegurid. Sealjuures ilmneb mõju tihti alles aastate pärast, näiteks areneb välja allergia, närvikahjustus või kasvaja. Seega on surve tervisele kompleksne ning sõltub nii keskkonnategurite iseloomust kui ka ajast, mille jooksul nad tervist mõjutavad. Eelkõige mõjutavad keskkonnategurid lapsi, kusjuures alla 5-aastaste arvele langeb koguni 40% keskkonna negatiivsest tervisemõjust. Peale laste on keskkonnamõjudele väga vastuvõtlikud ka lapseootel naised ja vanurid.

Välisõhu kaitse seaduse mõistes loetakse saasteallikaks saasteaineid, müra, ioniseerivat või ioniseeriva toimetega kiirgust ning infra- või ultraheli välisõhku suunav või eraldav objekt. Püssi linnas on paikseid saasteallikaid, milleks on tööstusettevõtte Repo Vabrikud, kus korraldatakse õhuseireid aga seiretulemustes ei täheldata õhusaastet. Vaatamata mõõtmistulemustele on kohalike mure õhusaaste pärast suur, sest teatud

tootmisprotsessidest eralduv tugevalõhnaline aine ja sade võib sisaldada elukeskkonnale ohtlikke ühendeid.

Maavaradest on valla territooriumil tähtsamad põlevkivi ja turvas. Põlevkivi kaevandamine mõjutab oluliselt ka Lügánuse valla kodanike tervist. Kaevanduse tegevusena tekkivad õhusaasteprobleemid on seotud rikastusvabriku, õhutussahtide, lõhkamiste, transpordi ja kütuseladudega. Mõju inimese tervisele on seotud eelkõige puhta joogiveega, õhusaaste, müra ja vibratsiooniga. Üldiselt on mõju valla inimeste heaolule negatiivne. Paratamatult muudetakse endist elukesk elukorraldust. Põhilised häiringud elanikkonna heaolule on seotud lõhkamise, põlevkivi transpordi, müra, kaevude kuivaks jäämise, rikastusvabriku õhusaaste ja kinnisvara hinna küsimustega.

Ühisveevärk on tänaseks välja ehitatud Lügánuse alevikus, Purtse külas, Varja külas, Savala, Maidla, Uniküla ja Soonurme külates ja Püssi linnas.

Savala külas pakub veevarustuse teenust vallavalitsus, teistes külates on moodustatud vastavad mittetulundusühingud (MTÜ-d Maidla kodu, Maidla Pere, Uniküla Vesi, Soonurme). Püssi linnas ja Lügánuse aleviku piirkonda haldab veeettevõtja Järve Biopuhastus OÜ.

Aidu karjääris on kaevandamine lõpetamised. Edaspidi tuleb taastada ja lasta loodusel endal taastada kaevandustegevustest. Lügánuse valla loodus on „pusle” ajaloolisest pärandist ja tänapäeva tööstusliku sekkumise tulemusena kujunenud keskkonnast. Selle aasta märtsikuust alates töötab vallavalituses keskkonnaspetsialist. Lügánuse valla jäätmehoolduseeskiri jõustus 01.09.2014.a.

MTÜ Purtse Jõe Arenduskeskus on eesmärgiks võtnud Purtse jõe kui ajaloolise Lügánuse kihelkonna elusoone rolli taastamise kogu paikkonna arengu ja heaolu huvides. Eesmärk kätkeb endas looduskauni ja muinasromantilise koha tavade ning väärtuste elustamist. Sellel 2014 aastal toimunud Jõefestivali PurFesti raames korraldati Liimala rannas keskkonnaseminar, kus keskkonnaminister esines ettekandega „Mis saab Purtse jõest?”. Saastunud Purtse jõe ja selle lisajõgede puhastamiseks parim võimalik meetod peaks selguma 2015.aasta lõpuks.

MTÜ Purtse Vabatahtlik Pääste loodi kogukonna algatusel 2010. aasta lõpus, praeguseks on ühingu 22 liiget, neist 12 on läbinud vabatahtliku päästja koolituse. MTÜ Purtse Vabatahtlik Pääste on lepingulises suhtes Ida-Eesti Päästkeskusega. On olemas võimekus esmane

meditsiiniline võimekus liiklusavariide ja tormikahjustuste korral reageerimiseks. MTÜ Purtse Vabatahtlik Merepääste loodi kogukonna algatusel 2009. Aastal, Ühingu on 15 liiget, neist 7 läbinud väikelaevajuhi, mereraadioside ja vabatahtliku merepäästja koolituse. MTÜ Purtse Vabatahtlik Merepääste on lepingulises suhtes Politsei- ja Piirivalveametiga.

MTÜ Purtse Vabatahtlik Merepääste eesmärk on abistada veekogudel hätta jäänud inimesi - nii puhkajaid, paadiomanikke, kalamehi, sportlasi kui ka turiste. Vaba aja veetmise võimalused veekogudel on kasvanud ning oluliselt on suurenenud ka Liimala rannas käivate suvitajate, paadiomanike ja paadituristide arv. Paraku ei ole riigi päästevõimaks selline, et suudetaks igal ajal igas kohas abiks olla. Ühingu pikaajalisem eesmärk on tagada ja parandada navigatsioonihooajal mereohutust Saka-Mahu vahelisel alal, sh. pakkuda abi kiirabile, merekiirabi vormis, transporditeenust politseile ja päästeskusele, samuti vajadusel pukseerimise või merereostustõrje abiteenust.

KOKKUVÕTE JA TEGEVUSKAVA 2014-2017

Käesolev tervisprofiili eesmärk oli anda ülevaade värskest ühinenud kolme omavalitsuse Maidla valla, Lüganuse valla ja Püssi linna elanikkonna soolisest ja vanuselisest koosseisust, kaardistada valla kui „elukohavalla” võimalused ning tervist ja tervisekäitumist mõjutavad tegurid. Ülevaade näitab, et tegemist on vananeva elanikkonnaga, laste sündide arv ja õpilaste arv koolides väheneb. Vallal on hulgaliselt kordatehtud hooneid, mis vajavad ülalpidamist ja kasutamist. Korrastamist ja ümberkorraldamist vajavad struktuurid, tööjõuressursid ja ühtlustamist palgatasemed. On vaja motiveerida piirkonda tulema haritud spetsialiste ja olemasolevaid ärksaid kodanike. Hoogustada kolmanda sektori tegevusi koostööprojektide ja suhtlemise kaudu ning julgustada inimesi otsima võimalusi ise enda elukvaliteedi tõstmiseks. Terviseedenduse kaudu käsitleda nii vaimset kui füüsilist tervist. Kuigi omavalituste ühinemine tõi kaasa suuri muutusi, läks see protsess paljudest mööda ja praegu ollakse justkui kõrvaltvaataja rollis. Samas puudutavad uued elukorraldused, vastuvõetud korrad ja määrused siiski ühel või teisel moel kõiki elanike. Oluline on eelkõige terveneda emotsionaalselt.

Vallavalitsusel ja vallavolikogul on suur vastutus algatada ja visualiseerida kogu piirkonna unistusi ja soove jäädes samas siiski reaalsesse ja materiaalsete ressursside piiridesse. Teisest küljest on see võimalus viia ellu arengukavas kirja pandud tulevikuvision „Lüganuse on vald nagu muinasjutt”, kõrge elukvaliteediga ja tervelt elatud eludega.

Nii arengukava kui terviseprofiil annavad ülevaate Lüganuse valla hetkeolukorrast ja parendamisvaldkondadest. Areng on järjepidev. Õppimine on elukestev. Tervis on suures osas suhtumine. Tervislike eluviiside propageerimist on võimalik siduda iga valdkonnaga.

Alljärgnevalt on välja toodud arengukavas käsitletud ja Maidla 2011. aastal koostatud terviseprofiilis kajastunud tegevused, mida edasi arendada.

- € Korraldada perekondadele suunatud üritusi
- € Korraldada rohkem tervisesporti propageerivaid üritusi
- € Propageerida inimeste teadlikkust tervislikust toitumisest, tervist toetavast liikumisest ning liikumisharrastuste võimalustest

- € Tagada kehalist aktiivsust soodustav ja toetav keskkond (sh tervist edendavad võrgustikud, koolisport) ning infrastruktuur
- € Edendada sõltuvusvaba elustiili ja suurendada erinevate huvidega inimeste vabaajaveetmise võimalusi.
- € Välja arendada koostöös kolmanda sektoriga matka- ja terviserajad (nt. Oandu)
- € Rajada koostöös kolmanda sektoriga mänguväljakuid ja spordiplatse suuremates külades
- € Korraldada esmaabi ja päästealaseid koolitusi vallaelanikele ning ettevõtetele
- € Toetada terviseedendust ja haiguste ennetusega seotud projekte
- € Edendada keskkonnaalast teadlikkust
- € Korraldada omastehoolduse alast nõustamist ja koolitusi ning jagada infomaterjale
- € Leida võimalusi koostöös Ida-Viru Maavalitsusega ja ühistransporti osutavate ettevõtetega ühistranspordiliikluse parendamiseks Lügánuse vallas.
- € Leida alternatiivseid meetodeid transporditeenuse korraldamiseks, et tagada huviringidest ja treeningutest osavõtt ning parendada teiste avalike teenuste kättesaadavust (sh tervishoiuteenused)
- € Rakendada ja nõuda partneritelt teiste põlevkivi arengukavas kehtestatud tegevuskava tegevuste läbiviimist enne uute kaevandusalade käikuandmist
- € Osaleda koostöös riigi ja arendajatega kaevandustegevusega seotud võimalike sotsiaalmajanduslike mõjude süvauuringus
- € Rakendada meetmeid Purtse jõe jääkreostuse likvideerimiseks ja loodusliku Purtse jõe säilimiseks
- € Ehitada välja kergliiklusteede võrgustik regiooni keskustega

Terviseedenduse osa eraldi valdkonnana on alles loomisel. Moodustamisel on laiapõhjaline meeskond, kes hakkab välja töötama konkreetseid terviseedendustegevusi. Lüganuse vallavalitsus moodustab terviseedenduse meeskonna.

Tabel 2. Tegevuskava 2014-2017

AASTA	TEGEVUS
2014	<u>Tervisedendusmeeskonna moodustamine,</u> kes paneks paika 2015. aasta tegevuskava ja võimaliku eelarve.
2015	Tegevuskava elluviimine, sh <u>terviseuuringute läbiviimine,</u> 2016 aasta tegevuskava koostamine.
2016	Tegevuskava elluviimine, sh <u>tervisekonverentsi läbiviimine</u> 2016 aasta jaanuaris, 2017 aasta tegevuskava koostamine.
2017	Tegevuskava elluviimine, sh terviseprofiili koostamine/täiendamine, 2018 aasta tegevuskava koostamine.

Tervis on eelkõige suhtumine. Õeldakse, et ole ise see muutus, mida soovid maailmas näha.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Lüganuse valla arengukava <http://www.lyganuse.ee/arengukavad>
2. Lüganuse valla eelarve 2014.a. <https://www.riigiteataja.ee/akt/426032014048>
3. Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine
<http://www.terviseinfo.ee/tervise-edendamine/tervise-edendamine-paikkonnas/paikkonna-terviseprofiil/abimaterjalid-terviseprofiili-koostamiseks#juhend>
4. Eesti Statistikaamet andmebaasid www.stat.ee
5. Tervise Arengu Instituut andmebaasid www.tai.ee
6. Eesti Töötukassa andmebaasid www.tootukassa.ee
7. Sotsiaalkindlustusamet www.ensib.ee
8. MTÜ Purtse Jõe Arenduskeskus <http://www.iise.ee/index.php>
9. MTÜ Purtse Vabatahtlik Pääste <http://purtserescue.blogspot.com/>
10. Keskkonnaamet